

พ่อนเอื้องไห

ความหมายและประวัติความเป็นมา

“เอื้อง” หมายถึง กล้วยไม้ เป็นดอกไม้ที่พบเห็นได้มากในภาคเหนือ เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป

การแสดงชุดนี้ประดิษฐ์ขึ้นโดย นางจิตตารีย์ ตันสุรรัตน์ ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจมาจาก ดอกเอื้องผึ้งซึ่งชูช่อตระการตาอร่ามเหลืองบนคาบค ดอกเอื้องเป็นสัญลักษณ์ถ่ายทอดศิลปะการรำรำพื้นบ้าน เพื่อแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศอันรื่นรมย์ สดชื่นของหญิงสาว ท่ามกลางธรรมชาติอันหอมกรุ่นกำจายไปด้วยดอกเอื้อง หญิงสาวเองกรายด้วยลีลาพ่อนรำไปตามท่วงทำนองของเสียงซึงที่พลิ้วหวานกังวานใส ด้วยท่าทางอันชดช้อยสวยงามยิ่งนัก

ลักษณะและวิธีการแสดง

พ่อนเอื้องไห เป็นการผสมผสานการพ่อนรำของท่ารำจากพ่อนเล็บ กับท่ารำการพ่อนพื้นบ้านที่พัฒนาจากพ่อนเชิงเข้าด้วยกัน รำรำไปตามจังหวะและทำนองเพลงอย่างอ่อนช้อยสวยงามและผสมกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดี ใช้ผู้แสดงหญิงประมาณ 6 – 8 คน แสดงในเทศกาลงานมงคลและงานรื่นเริงต่าง ๆ

เพลงประกอบการแสดง

การพ่อนเอื้องไห ใช้เพลงเอื้องไหซึ่งเป็นดนตรีพื้นบ้านที่ไม่มีเนื้อร้องบรรเลง ด้วยดนตรีล้วน ๆ มีท่วงทำนองที่ไพเราะอ่อนหวาน สนุกสนานเร้าใจ

การแต่งกาย

ใส่เสื้อรัดอกข้างใน มีเสื้อคลุมเป็นผ้าแก้วแขนยาว คาดเข็มขัดทอง นุ่งผ้าถุงพื้นเมืองตีนจกมวยผมเหน็บดอกเอื้องผึ้ง ใส่เครื่องประดับ เช่น สร้อยคอ ต่างหู สักวาล และกำไรข้อมือ

ท่าที่ 1

ย่อตัวลงบิดสะโพกไปด้านซ้าย เอนตัว-ศีรษะไปด้านขวา มือขวาจับจีบข้างขวาระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงหน้ามือขวา วาดมือทั้งสองผ่านข้างหน้าเปลี่ยนมาอยู่ด้านซ้ายสลับมือจับตั้งวง เดิน ออกเป็นจังหวะ ทำสลับกันซ้าย-ขวา 10 จังหวะ

ท่าที่ 2

วาดมือขวามาจับคว่ำด้านหน้าระดับเอวแล้วบิดพลิกม้วนมือจับเข้าหาตัว ชูมือจับขึ้นเหนือ ศีรษะเล็กน้อยปล่อยจีบหางย ห้วนหน้ามองมือสูง มือซ้ายส่งไปจับจีบด้านหลังแขนตึง เดินไป ด้านขวา 10 จังหวะ

ท่าที่ 3

เดินหันกลับไปด้านซ้าย 10 จังหวะ มือซ้ายจับวาดมือมาข้างหน้าแล้วปล่อยจับตั้งวงระดับ เอว งอแขนเล็กน้อยมือขวาส่งไปจับจีบข้างหลัง แขนตึง

ท่าที่ 4

เดินกลับไปทางขวา 10 จังหวะ มือทั้งสอง จับจีบหางยระดับเอว กางแขนอยู่ด้านข้างทั้งสองข้าง

ท่าที่ 5

ม้วนมือจับทั้งสองเข้าหาตัวแล้วพลิกมือออกตั้งวง เดินไปด้านซ้าย 8 จังหวะทำแขนเหมือนเดิม

ท่าที่ 6

ยืนอยู่กับที่ ย่อตัวบิดสะโพกไปด้านขวา มือขวาจับจับใกล้กับสะโพกขวา เหนือศีรษะหน้ามองมือสูง มือขวาส่งไปจับจับด้านหลัง เดินเข้าวงเป็นจังหวะ 8 จังหวะ แล้วเดินกลับไปตั้งแถวเหมือนเดิม

ท่าที่ 7

ท่าเหมือนท่าที่ 6 แต่เปลี่ยนมาทำด้านซ้ายมือ 4 จังหวะ

ท่าที่ 8

ย่อตัวบิดสะโพกไปด้านซ้ายม้วนมือจับทั้งสองข้างเข้าหาลำตัวระดับเอวแล้วบิดพลิกข้อมือนม้วนมือวนมาด้านหน้า มือขวาแบ แล้วม้วนมือจับรอบศีรษะ จากด้านหน้า อ้อมไปข้างหลังอีกครั้งจึงนำมาแบเหน็บไว้ข้างลำตัว

ท่าที่ 9

มือทั้งสองจับข้างเอวด้านขวาเอียงตัวไปทางซ้าย แล้ววาดมือทั้งสองมาข้างหน้า โบกขึ้นไปปล่อยจับเหนือศีรษะเล็กน้อย แล้วเปลี่ยนมาทำด้านขวามือซ้ำอีกครั้ง

ท่าที่ 10

ยืนโยกตัวม้วนมือจับขึ้น-ลงเป็นจังหวะ มือสูงระดับไหล่ทำด้านซ้าย-ขวา อยู่กับที่ ด้านละ 4 จังหวะ

ภาคผนวก

ศัพทานุกรมภาษาถิ่นลำปางที่ปรากฏใน

เอกสาร

ประกอบการสอน

การแสดงพื้นบ้านที่พัฒนาจากฟ็อนเซิง

อธิบายศัพท์

ศัพท์

ความหมาย

ก

กะล้อง

คล้อง,คล้องไว้,เกี่ยวไว้

กังยিং

กังยিংฝ้าย,คันคิด,คล้ายคันกระสุน

ใช้ติดฝ้ายให้ขึ้นเป็นปุย

กวั๊ก

กวั๊ก ใช้มือทำอาการกวั๊กมือ

กวั๊กแวงดง่อน

กวั๊กมือรอบศีรษะ

กาดกองลี

ตลาดขนาดย่อม

(กาด-ตลาด ลี-ตลาด)

กำปี้

แมลงปอ

กำเบ้อ

ผีเสื้อ

กำ

กำ,จับ,ถือ

กัก

คลัง

แก้มดิน

จมูกเท้า

โคมสาย

โคมไฟเป็นสาย

ไถสอร

เกสร

ข

ข่วง

บริเวณ , ลาน , ที่กว้าง

ขุมดิน

ขุมเท้า เป็นชื่อเรียกท่าทางการก้าวเท้า

ขุมดินอว้ายผัดงว้าย

ท่าการก้าวเท้า

ขุมแปดเหลี่ยม

ท่าการก้าวเท้าย่างเท้าให้เฉียงไปทาง

ด้านซ้าย 4 ครั้ง แล้วกลับมาทางด้านขวา
อีก 4 ครั้งตรงจุดเริ่มต้น แล้วเฉียงไป
ด้านขวาอีก4ครั้ง

ค

คิล้า

ดี,ดียิ่ง

เครื่องครัวห้อย

เครื่องประดับ

ง

งามเลา

งามสรวย

จ

จอด

ประกอบ,ติด,ชิด

จับ

จับ

จุ่ม

จุ่มนุ่ม

แจ่ง

มุม

แจ้

แช่

ใจ

ใจ

ช

ชอน

แทรก

ชาว

จำนวนยี่สิบ

ชำ

ย่ำอยู่กับที่

ชุก

ขัด , เสียบ , มุด

ชุม

รวม,ยุบ จุ่มนุ่ม (จุ่มสไป = รวมสไป)

ด

ตะเกนเอาจ

กระเดียดของข้างเอาจ

ดอ

ทอ – พุงเส้นด้ายหรือเส้นไหมเป็นต้นให้

ขัดกับเส้นยืน

ต่อนหย่อน

สิ่งเล็กที่ไกวไปมา

ตี

ตี

ตื่น

เท้า

ตื่นหวิด

ยืนยกเท้าข้างหนึ่งมา

ตุ้ม

ดันขึ้น

เตียว

เทียว เดิน

บ

บัว

วง เป็นวง

ป

ประทีป

โคม, ตะเกียง

ปาด

วาด

ปาเวณี

ประเพณี

ปุยไผ่

ปุยฝ้ายที่พองตัว

ปิงปาวปู้ตี

พริ้งเพราพองตัวดี

ป้อปีก

กางปีก

เป้น

เป็น

ผ

ผัด

หมุน วน ย้ายไปย้ายมา

ผั่น

ปั่น, หมุน

ผ้าขาวฮำ

ผ้าผืนที่ยังไม่ได้ตัดเย็บ 20 ผืน

ผ้าฮำ

ผ้าผืนที่ยังไม่ได้ตัดเย็บยาว 4 วา

ผางประทีป

ภาชนะขนาดเล็ก คล้ายประทีปหรือ
ตะเกียง

พ

พ่อง

บ้าง(พ่องกำโกมสาย = บางคนก็ถือโคม)

พ

พ็อนแหงนแหง้นแอว

การพ็อนรำโดยการยกสะโพก

พาย

ม้วน

ฟิม

เครื่องสำหรับทอผ้าเป็นซี่ ๆ คล้ายหวี

สอดเส้นด้ายหรือไหมใช้กระดูกให้ด้าย

ที่ทอไว้นั้นประสานกัน

ม

มาบเมบ

วูบวาบ ประกายวูบวาบ

เมืองบน

เมืองสวรรค์

เมืองลุ่ม

เมืองมนุษย์ ที่อยู่ของคน

แม่ญิง

ผู้หญิง

ย

ยม

นุ่ม นุ่มลง

ยอ ยกขึ้น ทำให้สูงขึ้นจากเดิมเล็กน้อย

ยอพนมตั้งเกล้า ทำให้แล้วลดมือมาพนมไว้ที่หน้าอก

ยอศอก ยกศอก

ยอย ย้อย ห้อย

ยอยสไบ ทำสไบให้ห้อย ย้อยขึ้น ย้อยลง

ยอยฮาว โตรยออกมาจากราว

ยอยแอว การย่อตัว เบี่ยงสะโพก

ยี่เป็ง วัณเพ็ญเดือนสิบสอง

ยุบ ย่อ , ยอบลง,ลดลง

ล

ล่อง ลงไปตามน้ำหรือตามกระแส

ลอดแฮ้ ลอดผ่านรักแร้

ลายก๊อนละกอน ซื่อลายผ้าถุง

ว

ว่าไฟ เครื่องเล่นทำด้วยกระดาษเป็นรูปถุงพอง

ลมสูงประมาณ 1 เมตร ลำตัวกว้าง 50 เซน

ติเมตร เวลากลางคืน

โวน ม้วน วน

โวนตุ้มวง

วนมือให้เป็นวงกลม

คว้นเข้าพื้มตอ

ดั่งด้ายไปเข้าเครื่องโวน เพื่อแยกเป็นสีเป็น

ลาย แล้วนำไปทอ

ส

สไบปลายคู้ย

ผ้าห่มผู้หญิงที่มีปลายเป็นด้ายพุย ๆออกมา

สะตวง

กระทงสำหรับใส่เครื่องเซ่นหรือเครื่องบัต

พลีทำด้วยกาบกล้วยเป็นขอบสี่เหลี่ยม

สะหรี

ศรี ศักดิ์ศรี

สัมน้ำข้าว

น้ำชาข้าว

สว้ายว้าย

การก้าวเท้าไขว้กัน พร้อมทั้งเอี้ยวตัวหมุน

ตามไปด้วย

สว้ายแหล้ง

สะพายแล่ง-เฉียงบ่า พาดเฉียงบ่า เรียก

ผ้าสไบว่า ผ้าสว้ายแหล้ง

บทที่ 1

ความสำคัญและความเป็นมาของการรำประกอบเพลงพื้นบ้าน

จังหวัดลำปาง

การรำรำประกอบเพลง

การรำประกอบเพลงพื้นบ้าน หมายถึง การนำท่าทางการรำรำต่าง ๆ ทางนาฏศิลป์และลีลาการรำแบบพื้นบ้านมาใช้รำประกอบกับเพลงพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งจัดเป็นการแสดงพื้นบ้านอย่างหนึ่ง

การร้องเพลงและการรำรำ เป็นกิจกรรมที่เราพบเห็นอยู่เสมอ ในงานรื่นเริงของคนไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การพบปะสังสรรค์และการร่วมกิจกรรม คนไทยทุกภาคนิยมร้องเพลงมาแต่โบราณ นอกจากเพลงไทยมีการขับร้องและทำนองดนตรีที่ไพเราะแล้วยังมีการเคลื่อนไหวร่างกายที่งดงามมีศิลปะ ความรู้สึกของมนุษย์แล้วพัฒนามาเป็นท่ารำตามนาฏยศัพท์ เมื่อเรานำท่าทางการเคลื่อนไหวและการรำรำมาผสมผสานกับเสียงขับร้อง การรำรำประกอบเพลง หรือเรียกตามศัพท์ทางนาฏศิลป์ไทยว่า ระบำ รำ ฟ้อน โดยสามารถประดิษฐ์ท่ารำประกอบเพลงหรือนำท่ารำตามนาฏยศัพท์มาดัดแปลง ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับเนื้อหาของเพลงได้(โกวิท ยีประมวลพฤษ, 2544: 71)

นาฏศิลป์พื้นบ้าน เป็นการละเล่นที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมตามธรรมชาติ ทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและการร้องเล่น ซึ่งเป็นไปโดยอิสระไม่มีแบบแผนมากนัก ต่อมาได้มีการปรับปรุงทำรำ รูปแบบการแปรแถว และการแต่งกายให้สวยงามมากขึ้น เพื่อการเหมาะสมต่อการแสดงบนเวที แต่ยังคงรักษาเอาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทั้งลีลาท่ารำ เครื่องดนตรี ทำนองเพลง และเครื่องแต่งกาย (วีระศิลป์ ช้างขุนและคณะ , 2544:84)

การแสดงพื้นบ้าน

การแสดงพื้นบ้านเป็นการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ต่าง ๆ ของคนหรือชุมชน เป็นการแสดงที่ชาวบ้านนิยมร้องเล่นรำกันเพื่อความสนุกสนาน นิยมแสดงกันเทศกาลต่าง ๆ แต่ละภาคจะนิยมใช้ภาษาถิ่นของตนเอง ทำนองเพลงและการแสดงมีลีลาที่เข้าไปเข้ามาใช้ภาษาง่าย ๆ มักแทรกคติธรรมอยู่เสมอ รูปแบบของการแสดงนั้นมักแทรกไปด้วยคำประพันธ์ประเภทบทกลอนแปดหรือสุภาพิติน (วิญญู ทรัพย์ะประภา และ ดวงรัตน์ทรัพย์ประดิษฐ์ : 126)

การแสดงพื้นบ้าน มีความเด่นชัดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เกิดจากปัญญาชนของท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐาน ทั้งทางอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อทางพิธีกรรม ศาสนา เป็นการแสดงออกซึ่งชีวิตจริงของตนในชนบท ที่มีลักษณะลีลาการเคลื่อนไหว น้ำเสียงตามสำเนียงท้องถิ่น เพราะถ่ายทอดมาจากเหตุการณ์จริงในชีวิตประจำวันที่แสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ

การแสดงพื้นบ้านของไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีประวัติและเรื่องราวยาวนานอาจเรียกแบบอย่างหรือลักษณะการแสดงพื้นบ้านนี้ว่า “แบบกระบวนการท้องถิ่น” นับเป็นการแสดงที่แฝงไว้ซึ่งความสนุกสนาน ความรู้สึกตามไปกับบรรยากาศแห่งความสนุกสนาน ไม่มีพิธีการที่ซับซ้อนมากนัก แต่ฉาบฉวยไว้ด้วยเอกลักษณ์ที่บริสุทธิ์แจ่มใสของท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์

คนไทยไม่ว่าจะอยู่ในท้องถิ่นใด ภาคใด ล้วนมีความภาคภูมิใจในสิ่งที่เป็สมบัตินันเหมือนมรดกทอดมาจากบรรพบุรุษกันทั่วถ้วนหน้า เป็นมรดกที่ได้รับถ่ายทอดติดต่อกันอย่างไม่ขาดสาย

และยังได้รับการปรับปรุงตลอดมาทุกยุคทุกสมัยอีกด้วย ความทันสมัยเกิดขึ้นจากการรู้จักปรับแต่งให้กลมกลืนกับความนิยมทุกสมัยอีกด้วย อันเจิดจ้าด้วยแนวคิด วัสดุอุปกรณ์ เทคนิควิธีการ การสื่อสารคมนาคมของดลกปัจจุบัน

ลักษณะการแสดงพื้นบ้าน

การแสดงพื้นบ้านของไทยนั้น อาจแบ่งแยกได้ตามรูปแบบลักษณะ ลีลา ความเคลื่อนไหว น้ำเสียง ตามสำเนียงท้องถิ่น ตลอดจนกริยามารยาท และความเชื่อถือเป็นที่ยอมรับกันว่า ภาคเหนือศิลปะการแสดงทางภาคเหนือ เป็นลักษณะศิลปะที่มีการผสมผสานกันระหว่างชนพื้นเมืองชาติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไทยลานนา ไทยใหญ่ เจี้ยว รวมถึงพวกพม่าที่เคยเข้ามาปกครองล้านนาไทย ทำให้นาฏศิลป์หรือการแสดงที่เกิดขึ้นในภาคเหนือมีความหลากหลาย แต่ยังคงมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แสดงถึงความนุ่มนวลของท่วงท่า และทำนองเพลงประกอบกับความไพเราะของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด สี ดี เป่า ที่มีความเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็น เปียะ สล้อ ซอ ซึง และ กลอง ที่ปรากฏอยู่ในการฟ้อนประเภทต่างๆ รวมทั้งการแสดงที่มีความเข้มข้น หนักแน่นในแบบฉบับของการตีกลองสะบัดชัย และการตบมะผาบ การแสดงพื้นเมืองภาคเหนือนอกจากจะมีลักษณะเป็นแบบพื้นเมืองเดิม ไทยลานนา ไทยใหญ่ เจี้ยวรวมถึงพม่า ผสมกันอยู่แล้ว ยังมีลักษณะการแสดงของภาคกลางรวมอยู่ด้วย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชายา พระนามว่า เจ้าดารารัศมี พระราชธิดาของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ และเจ้าแม่ทิพเกสร เจ้าเมืองเชียงใหม่ ทำให้อิทธิพลการแสดงของภาคเหนือในสมัยพระราชชายาเจ้าดารารัศมีมีลักษณะของภาคกลางปะปนอยู่บ้าง ทำให้สามารถแบ่งลักษณะการแสดงพื้นเมืองภาคเหนือได้เป็น ๓ ลักษณะ

- 1.ลักษณะการฟ้อนแบบพื้นเมืองเดิม เป็นการแสดงที่มีอยู่ตามท้องถิ่นทั่วไป เช่น ฟ้อนครุฑทวน ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน เป็นต้น
- 2.ลักษณะการฟ้อนที่ได้รับอิทธิพลจากชาติอื่น อาทิ พม่า ไทยใหญ่ เจี้ยว เช่น ฟ้อนไต ฟ้อนโต

ฟ้อนเงี้ยว เป็นต้น

3.ลักษณะการฟ้อนแบบคุ้มหลวง เป็นการฟ้อนที่เกิดขึ้นในคุ้มของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ซึ่งมีลักษณะการฟ้อนของภาคกลางผสมอยู่ เช่น ฟ้อนม่านม้ายี่งตา ฟ้อนน้อยใจยา เป็นต้น

ปัจจุบันการแสดงพื้นเมืองภาคเหนือ วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ สร้างสรรค์จากท่า และทำนองเพลงพื้นเมืองล้านนา ใช้หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง เช่น ฟ้อนผาง ฟ้อนที เป็นต้น

บทที่ 2

ท่ารำพื้นฐานการแสดงพื้นบ้านจังหวัดลำปาง

ท่ารำพื้นฐานการแสดงพื้นบ้านจังหวัดลำปาง เป็นรูปแบบของการฟ้อนรำของชาวเหนือ ในกรณีของจังหวัดลำปางนั้น คือ “การฟ้อนเมือง” ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัว มีพื้นฐานมาจากศิลปะมีการรำรำเรียกว่า “การฟ้อนเจิง(เชิง)” อันเป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว ที่มาการรำรำเรียกว่า “การฟ้อนกับการอาวุธต่าง ๆ ลักษณะท่าทางที่ใช้ในการรำรำ ซึ่งอาจารย์ศักดิ์ รัตนชัย อาจารย์ประจำหัวหน้าสำนักจุมสะหรี วัดกู่คำ จังหวัดลำปาง ได้รวบรวมไว้สามารถประมวลได้ดังนี้

ลักษณะมือ ส่วนใหญ่จะทำมือแบ ม้วน-วน-เข้า-ออก ธรรมดาหรือทำมือเป็นอุ้งใสน้ำ

1. การจีบ ใช้นิ้วแม่มือและนิ้วชี้ติดกัน นิ้วที่เหลือกรีดออก
2. การกวัก-ม้วนมือ แขน่มือลักษณะตัก.กวักน้ำเข้าหาตัว แล้วพลิกมือออก
3. การชักเหน็บศอกมือ งอแขนทั้งสองข้างเล็กน้อย แขนมุดำสนหน้าเล็กน้อย แขนมุดำสนหน้าเล็กน้อย แขนมุดำสนหน้าเล็กน้อย ให้มากที่สุด พร้อมทั้งชักมือทั้งสองเหน็บไว้ที่ข้างเอว ดันศอกไปด้านหลังให้สุด ใช้หัวแม่มือทำข้างใดข้างหนึ่งจิกที่พื้น ไกลกับเท้าอีกข้าง เปิดส้นเท้า
4. การฮายมือ(กรายมือ) หายมือทั้งสองไว้ข้างลำตัว ด้านใดด้านหนึ่ง แล้ววาดมือทั้งสองจากด้านหนึ่งมาอยู่อีกด้านหนึ่ง
5. การฟ้อนมือ เป็นลักษณะของการรำรำโดยม้วน – วนมือจีบเข้าหาลำตัว แล้วคลายมือออก สลับกันไปเรื่อย ๆ ทั้งสองมือโยกตัวตามจังหวะ พร้อมทั้งลอยหน้าลอยตาตามไปด้วย

6. การฟายมือ แบมือยกขึ้น - ลงสลับกัน ขณะที่ยกมือให้วนมือเข้าหาตัวแล้วดันออกให้เคลื่อนไปเป็นวง
7. การสาวมือจับ จับมือแล้วปล่อยจับ ยกมือขึ้น-ลงสลับกัน
8. การโวัน โวันวง โวันตุ้มวง มือข้างหนึ่งเหินบศอกมือ ใช้มืออีกข้างม้วนมือและวนแขนเป็นวงกลมให้ขนานกับพื้น ด้านข้างลำตัว แล้วชักเหินบศอกมือ
9. การเกี่ยวเกล้า มือข้างหนึ่งชักเหินบศอกมือ มืออีกข้างหนึ่งกวักมือม้วนเข้าข้างเอว แล้ววาดวนออกขึ้นไปวนรอบเหนือศีรษะแล้วนำมาลงมาชักเหินบศอกเอว
10. การยอพนมตั้งเกล้า เป็นท่าไหว้ ที่ได้จากภาพประติมากรรมฝาผนัง ที่วัดนาแสง จังหวัดลำปาง มือทั้งสองจับคว่ำข้างลำตัว ดึงมือจับๆตื้อขึ้นไปข้างลำตัวให้เลยไปชนกันที่ท้ายทอย ประกบมือกัน ยกขึ้นสูงเหนือศีรษะ แล้วลดมือลงมาพนมไว้ที่หน้าอก

บทที่ 3

ชุดการรำประกอบเพลงพื้นบ้านจังหวัดลำปาง

การพัฒนาชุดการแสดงเพื่อการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์นั้น ปัจจุบันมีการพัฒนาชุดการแสดงนาฏศิลป์กันอย่างแพร่หลาย ดร.ณิ สัจกุล ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุดการแสดงไว้ว่า

การเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ในหลักสูตร ปัจจุบันมิได้เน้นเฉพาะให้ผู้เรียนเรียนรู้การปฏิบัติให้ถูกต้องแบบแผนดั้งเดิม ประวัตินาฏศิลป์ไทย เป็นศิลปะการละครฟ้อนรำและดนตรีอันมีคุณสมบัติตามคัมภีร์นาฏยะหรือนาฏยะ กำหนดว่า ต้องประกอบไปด้วยศิลปะ 3 ประการ คือ การฟ้อนรำ การดนตรี และการขับร้อง รวมเข้าด้วยกัน ซึ่งทั้ง 3 สิ่งนี้ เป็นอุปนิสัยของคนมาแต่ดึกดำบรรพ์ นาฏศิลป์ไทยมีที่มาและเกิดจากสาเหตุแนวคิดต่าง ๆ เช่น เกิดจากความรู้สึกกระทบกระเทือนทางอารมณ์ไม่ว่าจะอารมณ์แห่งสุข หรือความทุกข์และสะท้อนออกมาเป็นท่าทางแบบธรรมชาติและประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นท่าทางลีลาการฟ้อนรำ หรือเกิดจากลัทธิความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้า โดยแสดงความเคารพบูชาด้วยการเต้นรำ ขับร้องฟ้อนรำให้เกิดความพึงพอใจ เป็นต้น

นอกจากนี้นาฏศิลป์ไทย ยังได้รับอิทธิพลแบบแผนตามแนวคิดจากต่างชาติเข้ามาผสมผสานด้วย เช่น วัฒนธรรมอินเดียเกี่ยวกับวรรณกรรมที่เป็นเรื่องของเทพเจ้าและตำนานการฟ้อนรำโดยผ่านเข้าสู่ประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อมคือผ่านชนชาติขวและเขมร ก่อนที่จะนำมาปรับปรุงให้เป็นรูปแบบตามเอกลักษณ์ของไทย เช่นตัวอย่างของเทวรูปศิลาปางนารายณ์ ที่สร้างเป็นท่าการรำรำของพระอิศวร ซึ่งมีทั้งหมด 108 ท่า หรือ 108 กรณะ โดยทรงฟ้อนรำครั้งแรกในโลก ณ ตำบลจิตรัมพรม เมืองมัทราส อินเดียใต้ ปัจจุบันอยู่ในรัฐทมิฬนาฑูนับเป็นคัมภีร์สำหรับการฟ้อนรำ แต่งโดยพระภคตมุนิเรียกว่าคัมภีร์ภคตนาฏยศาสตร์ ถือเป็นอิทธิพลสำคัญต่อแบบแผนการสืบสานและถ่ายทอดนาฏศิลป์ของไทยจนเกิดขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่มีรูปแบบ แบบแผนการเรียน การฝึกหัด จาริต ขนบธรรมเนียมมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม บรรดาผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้สันนิษฐานว่า อารยธรรมทางศิลปะด้านนาฏศิลป์ของอินเดียนี้ได้เผยแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตามประวัติการสร้างเทวาลัยศิวนาฏราชที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1800 ซึ่งเป็นระยะที่ไทยเริ่มก่อตั้งกรุงสุโขทัย ดังนั้นท่ารำไทยที่ดัดแปลงมาจากอินเดียในครั้งแรกจึงเป็นความคิดของนักปราชญ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และมีการแก้ไขปรับปรุงหรือประดิษฐ์ขึ้นใหม่ในกรุงรัตนโกสินทร์ จนนำมาสู่การประดิษฐ์ท่ารำรำและละครไทยมาจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะการฟ้อนรำแต่ละชุดการแสดงดังกล่าว มีรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับความหมายประวัติ ความเป็นมา ลักษณะวิธีการแสดง การแต่งกาย บทเพลงและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการรำรำตามลำดับดังนี้

ชุดที่ 1

ฟ้อนขึ้นต้นก่อนละคอนเจียงแสน

ฟ้อนขึ้นตีนก๊อนละกอนเชียงแสน

ตำนานของผ้าขึ้นตีนก๊อน หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า ลายผ้าขึ้นตีนจก ซึ่งชาวละกอนลำปางมีลายในการก๊อน อันเป็นเอกลักษณ์ของตนที่รู้จักกันทั่วไปในวงการทอผ้าว่า “ลายขอละกอน” เมื่อชาวละกอนลำปางได้มีปฏิสัมพันธ์กับศิลปะของชาวโยนกเชียงแสนแต่สมัยโบราณ ในภายหลังจึงเกิดมีพัฒนาการทางศิลปะประสมประสานออกมาเป็นลายผ้าขึ้นอีกแบบหนึ่ง ที่เรียกกันทั่วไปว่า ผ้าขึ้นตีนละก๊อนละกอนเชียงแสนนั่นเอง

ตำนาน “ขึ้นตีนก๊อนละกอนเชียงแสน”

ดนตรีประกอบการแสดง ได้เรียบเรียงโดยอาศัยเค้าทำนองจากเพลงพื้นบ้านของครอบครัวชาวอำเภอเถิน ที่อพยพไปอยู่เมืองพะเยาในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งสมัยเดิมเป็นบริเวณที่ขึ้นอยู่กับนครลำปาง ชาวบ้านนิยมใช้ในการละเล่นระบำฝั่ดโค้ง มีท่วงทำนองเพลงที่สะท้อนถึงบทบาทเพลงกล่อมลูก ของชาวโยนกเชียงแสน ที่มีอารยธรรมสูงเหนือกลุ่มแอ่งโขงสู่ 4 แคว การฟ้อนขึ้นตีนก๊อนละกอนเชียงแสนชุดนี้ เป็นการสะท้อนถึงทักษะและลีลาการร่ายรำของชนเผ่าท้องถิ่นไทยเหนือ “คนเมือง” ในประเทศไทย ในรูปแบบของนาฏกรรมชาวละกอนลำปางในชุดการร่ายต่าง ๆ คือ ระบำล่องสะเปา ระบำตำนานป่นฝ้าย-ฝ้ายไหม

ท่าท่า

ท่าที่ 1 แกวซ้าย มือซ้ายตั้งวงบัวบาน มือขวาจับคว่ำไถ้ศอกซ้าย เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าซ้าย
จังหวะที่ 1

ท่าที่ 2 แกวซ้าย ยกมือจับขวาขึ้นคลายจับออกแบตั้งวงบัวบาน มือซ้ายจับคว่ำไถ้ศอกขวา เอียง
ศีรษะทางขวา ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 2 แกวขวา ยกมือจับซ้ายขึ้นคลายจับออกแบตั้งวงบัว
บาน มือขวาจับคว่ำไถ้ศอกซ้าย เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 2

ท่าที่ 3 แกวหน้า ยกมือจับซ้ายไปด้านซ้าย คลายมือจับออกแบพลิกข้อมือขึ้นตั้งวงกลาง มือขวาจับ
ส่งหลัง เอียงศีรษะทางขวา ก้าวเท้าเดินไปด้านซ้าย 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้าย)

แกวหลัง ยกมือจับขวาไปด้านขวา คลายมือจับออกแบพลิกข้อมือขึ้นตั้งวงกลาง มือซ้ายจับส่งหลัง
เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าเดินไปด้านขวา 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา)

ท่าที่ 4 แกวหน้า ยกมือจับขวาขึ้นคลายมือจับออกแบพลิกข้อมือขึ้นตั้งวงกลาง มือซ้ายจับส่งหลัง
เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าเดินไปด้านขวา 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา)

แกวหลัง ยกมือจับซ้ายขึ้นคลายมือจับออกแบพลิกข้อมือขึ้นตั้งวงกลาง มือขวาจับส่งหลัง เอียง
ศีรษะทางขวา ก้าวเท้าเดินไปด้านซ้าย 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้าย)

ท่าที่ 5 สอดสูงจับหลัง (ครั้งที่ 1)

แกวหน้า ยกมือจับซ้ายขึ้นคลายจับออกตั้งวงบัวบาน มือขวาจับส่งหลัง เอียงศีรษะทางขวา ก้าว
เท้าเดินไปด้านซ้าย 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้าย)

แกวหลัง ยกมือจับขวาขึ้นคลายจับออกตั้งวงบัวบาน มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าว
เท้าเดินไปด้านขวา 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา)

ท่าที่ 6 สอดสูงจับหลัง (ครั้งที่ 2)

แถวหน้า ยกมือจับขวาขึ้นคล้ายจับออกตั้งวงบัวบาน มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าว
เท้าเดินไปด้านขวา 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา)

แถวหลัง ยกมือจับซ้ายขึ้นคล้ายจับออกตั้งวงบัวบาน มือขวาจับส่งหลัง เอียงศีรษะทางขวา ก้าว
เท้าเดินไปด้านซ้าย 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้าย)

ท่าที่ 7 ท่าสลับจับ (ครั้งที่ 1

มือ ปฏิบัติเหมือนกันทั้งสองแถว สลับมือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายตั้งวงบน แล้วเปลี่ยนเป็นสลับ
มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาตั้งวงบน หน้าตรงไม่เอียงศีรษะ (ปฏิบัติสลับกัน 7 จังหวะ)

เท้า แถวหน้า เดินถอยหลังลงไป 7 จังหวะ เริ่มจังหวะที่ 1 ถอยเท้าซ้ายวางหลัง

แถวหลัง เดินขึ้นมาด้านหน้า 7 จังหวะ เริ่มจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า

จังหวะที่ 1

สลับมือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายตั้งวงบน

แถวหน้า ถอยเท้าซ้ายวางหลัง

แถวหลัง ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า

จังหวะที่ 2

สลับมือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาตั้งวงบน

แถวหน้า ถอยเท้าขวาวางหลัง แถวหลัง ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า

จังหวะที่ 7

สลับมือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายตั้งวงบน

แถวหน้า เดินถอยลงไปอยู่ด้านหลัง แถวหลัง ก้าวเท้าเดินขึ้นมายุ่ด้านหน้า

ท่าที่ 8 ท่าสะบัดจับ (ครั้งที่ 2)

มือ ปฏิบัติเหมือนกันทั้งสองแถว สะบัดมือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาตั้งวงบน แล้วเปลี่ยนเป็นสะบัด มือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายตั้งวงบน หน้าตรงไม่เอียงศีรษะ (ปฏิบัติสลับกัน 7 จังหวะ)

เท้า แถวหน้า ก้าวเท้าเดินขึ้นมา 7 จังหวะ เริ่มจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า

แถวหลัง เดินถอยหลังลงไป 7 จังหวะ เริ่มจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า

เดินออกมาตั้งแถวหน้าเวที โดยให้แถวซ้ายอยู่หน้าแถวขวา ยืนสับหว่างกัน

ท่าที่ 1

แถวซ้าย มือซ้ายตั้งวงบัวบาน มือขวาจับคว่ำไถ้ศอกซ้าย เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1

แถวขวา มือขวาตั้งวงบัวบาน มือซ้ายจับคว่ำไถ้ศอกขวา เอียงศีรษะทางขวา ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 1

ท่าที่ 2

แถวซ้าย ยกมือจับขวาขึ้นคลายจับออกแบตั้งวงบัวบาน มือซ้ายจับคว่ำไถ้ศอกขวา เอียงศีรษะทางขวา ก้าวเท้าขวา จังหวะที่ 2

แถวขวา ยกมือจับซ้ายขึ้นคลายจับออกแบตั้งวงบัวบาน มือขวาจับคว่ำไถ้ศอกซ้าย เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าซ้าย จังหวะที่ 2

ปฏิบัติท่าที่ 1 และท่าที่ 2 สลับกัน 14 จังหวะ ให้แถวซ้ายอยู่หน้าแถวขวายืนสับหว่างกัน

ท่าที่ 3 แถวหน้า ยกมือจับซ้ายไปด้านซ้าย คลายมือจับออกแบพลิกข้อมือขึ้นตั้งวงกลาง มือขวาจับส่งหลัง เอียงศีรษะทางขวา ก้าวเท้าเดินไปด้านซ้าย 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้าย)

แถวหลัง ยกมือจับขวาไปด้านขวา คลายมือจับออกแบพลิกข้อมือขึ้นตั้งวงกลาง มือซ้ายจับส่งหลัง
เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าเดินไปด้านขวา 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา)
ท่าที่ 4 แถวหน้า ยกมือจับขวาขึ้นคลายมือจับออกแบพลิกข้อมือขึ้นตั้งวงกลาง มือซ้ายจับส่งหลัง
เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าเดินไปด้านขวา 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา)

แถวหลัง ยกมือจับซ้ายขึ้นคลายมือจับออกแบพลิกข้อมือขึ้นตั้งวงกลาง มือขวาจับส่งหลัง เอียง
ศีรษะทางขวา ก้าวเท้าเดินไปด้านซ้าย 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้าย)

ท่าที่ 5 สอดสูงจับหลัง (ครั้งที่ 1)แถวหน้า ยกมือจับซ้ายขึ้นคลายมือจับออกตั้งวงบัวบาน มือขวา
จับส่งหลัง เอียงศีรษะทางขวา ก้าวเท้าเดินไปด้านซ้าย 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้าย)

แถวหลัง ยกมือจับขวาขึ้นคลายมือจับออกตั้งวงบัวบาน มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าว
เท้าเดินไปด้านขวา 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา)

ท่าที่ 6 สอดสูงจับหลัง (ครั้งที่ 2)แถวหน้า ยกมือจับขวาขึ้นคลายมือจับออกตั้งวงบัวบาน มือซ้ายจับ
ส่งหลัง เอียงศีรษะทางซ้าย ก้าวเท้าเดินไปด้านขวา 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา)

แถวหลัง ยกมือจับซ้ายขึ้นคลายมือจับออกตั้งวงบัวบาน มือขวาจับส่งหลัง เอียงศีรษะทางขวา ก้าว
เท้าเดินไปด้านซ้าย 7 จังหวะ (จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้าย)

ท่าที่ 7 ท่าสลับจับ (ครั้งที่ 1)มือ ปฏิบัติเหมือนกันทั้งสองแถว สะบัดมือขวาจับปรกข้าง มือซ้าย
ตั้งวงบน แล้วเปลี่ยนเป็นสับมือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาทตั้งวงบน หน้าตรงไม่เอียงศีรษะ (ปฏิบัติ
สลับกัน 7 จังหวะ)

เท้า แถวหน้า เดินถอยหลังลงไป 7 จังหวะ เริ่มจังหวะที่ 1 ถอยเท้าซ้ายวางหลัง

แถวหลัง เดินขึ้นมาด้านหน้า 7 จังหวะ เริ่มจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า

จังหวะที่ 1

สับมือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายตั้งวงบน

แถวหน้า ถอยเท้าซ้ายวางหลัง

แถวหลัง ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า

จังหวะที่ 2

สับมือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงบน

แถวหน้า ถอยเท้าขวาวางหลัง แถวหลัง ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า

จังหวะที่ 7

สับมือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายตั้งวงบน

แถวหน้า เดินถอยลงไปอยู่ด้านหลัง แถวหลัง ก้าวเท้าเดินขึ้นมายุ่ด้านหน้า

ท่าที่ 8 ท่าสับจับ (ครั้งที่ 2)

มือ ปฏิบัติเหมือนกันทั้งสองแถว สับมือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงบน แล้วเปลี่ยนเป็นสับมือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายตั้งวงบน หน้าตรงไม่เอียงศีรษะ (ปฏิบัติสลับกัน 7 จังหวะ)

เท้า แถวหน้า ก้าวเท้าเดินขึ้นมา 7 จังหวะ เริ่มจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า

แถวหลัง เดินถอยหลังลงไป 7 จังหวะ เริ่มจังหวะที่ 1 ถอยเท้าซ้ายวางหลัง

จังหวะที่ 1

สับมือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งวงบน

แถวหน้า ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า แถวหลัง ถอยเท้าซ้ายวางหลัง

จังหวะที่ 2

สับมือขวาจับปรกข้าง มือซ้ายตั้งวงบน

แถวหน้า ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า แถวหลัง ถอยเท้าขวาวางหลัง

จังหวะที่ 7

สะบัดมือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาดั้งบน

แถวหน้า ก้าวเดินขึ้นมายู่ด้านหน้า แถวหลัง เดินถอยลงไปยังด้านหลัง

ท่าที่ 9 ท่าพรหมสีหน้า (ครั้งที่ 1)

มือ ปฏิบัติเหมือนกันทั้งสองแถว ค่อย ๆ ลดมือทั้งสองข้างลงจับคว่ำข้างลำตัว ในจังหวะที่ 3 แล้ว ยกมือจับทั้งสองขึ้นคล้ายมือจับออกแบตั้งวงบัวบาน ในจังหวะที่ 7

เท้า แถวหน้า เดินถอยหลังลง 7 จังหวะ จังหวะที่ 1 ถอยเท้าซ้ายวางหลัง

แถวหลัง ก้าวเท้าเดินขึ้นมาด้านหน้า 7 จังหวะ จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้าที่ 1 ถอยเท้าซ้ายวางหลัง

ท่าที่ 10 ท่าพรหมสีหน้า (ครั้งที่ 2)

มือ ปฏิบัติเหมือนกันทั้งสองแถว ค่อย ๆ ลดมือทั้งสองข้างลงจับคว่ำข้างลำตัว ในจังหวะที่ 3 แล้ว ยกมือจับทั้งสองขึ้นคล้ายมือจับออกแบตั้งวงบัวบาน ในจังหวะที่ 7

เท้า แถวหน้า ก้าวเท้าเดินขึ้นมาด้านหน้า 7 จังหวะ จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า

แถวหลัง ก้าวเท้าเดินถอยท่าที่ 16

มือขวาจับหาง มือซ้ายตั้งวงกลาง งอแขนทั้งสองข้างระดับเอว ก้าวเท้าขวา เอียงศีรษะทางขวา

หลังลง 7 จังหวะ จังหวะที่ 1 ถอยเท้าซ้ายวางหลัง

ท่าที่ 17

ม้วนมือจับขวาลงคล้ายจับออกตั้งวงกลาง มือตั้งวงซ้ายพลิกข้อมือขึ้นจับหาง

งอแขนทั้งสองข้างระดับเอว ก้าวเท้าซ้าย เอียงศีรษะทางเดิม

ปฏิบัติท่าที่ 16 และ ท่าที่ 17 สลับกัน ก้าวเท้าเดิน

ท่าที่ 18 ควงมือจับขวา

มือ มือขวาจับประก้าง มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงศีรษะทางขวา

เท้า ก้าวเท้าเดินควบคู่กันเป็นวงกลมตามเข็มนาฬิกากลับมาที่เดิม 14 จังหวะ

แถวซ้าย ก้าวเท้าเดินเป็นวงกลมตามแถวขวา จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา

แถวขวา หมุนตัวด้านซ้ายกลับหลังหัน จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา

เป็นวงกลมไป – กลับ จำนวน 2 รอบ

ท่าที่ 19 ควงมือจับซ้าย

มือ มือซ้ายจับประก้าง มือขวาจับส่งหลัง เอียงศีรษะทางซ้าย

เท้า ก้าวเท้าเดินควบคู่กันเป็นวงกลมทวนเข็มนาฬิกากลับมาตั้งแถวเฉียง 14 จังหวะ

แถวซ้าย หมุนตัวด้านขวากลับหลังหัน จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา

แถวขวา หมุนตัวด้านขวากลับหลังหัน จังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวา

ท่าที่ 20

หันหน้าไปด้านขวา มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาจับไหล่มือซ้ายหักข้อมือให้ปลายนิ้วชี้เข้าหา ใบหน้า
เอียงศีรษะทางขวา ก้าวเท้าขวาไปข้างหน้า ขยับหมุนตัวไปด้านซ้าย พร้อมทั้งสะบัดตัวขึ้นตาม
จังหวะ 7 จังหวะ

ชุดที่ 2

ฟอนผางประทีปสายไหม

ฟ้อนผางประทีปสายไหม

ฟ้อนผางประทีปสายไหม เป็นการแสดงพื้นบ้าน เพื่อการถวายเป็นพุทธบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการรำรำโดยมีเครื่องบูชา คือ ไฟ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อว่า ไฟนอกจากจะมีประโยชน์นานาประการแล้ว ไฟยังให้แสงสว่าง และยังช่วยขจัดความมืดที่นำกลัวยกออกไปการบูชาไฟ นอกจากเป็นการแสดงความคารวะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว ที่มีความมืดมนในชีวิตของผู้บูชานั้นเอง

วัสดุสำคัญในการแสดงคือ “ตะคัน หรือ ผาง” ทำด้วยกะลามะพร้าว ซึ่งพัฒนามาจากผางเครื่องปั้นดินเผารูปคล้ายจาน สำหรับใส่น้ำมันตามไฟแบบดั้งเดิมอย่างที่เรียกกันในเมืองเหนือว่า ผางน้ำมัน ผางโคม หรือผางประทีป

ลักษณะและวิธีการแสดง แสดงเป็นกลุ่มประมาณ 4-8 คน ถือผางประทีปทั้งสองมือ มีลีลาเคลื่อนไหวของผางประทีปที่เปรียบเสมือนการเคลื่อนไหวของสายน้ำได้อย่างนุ่มนวลไปตามจังหวะเพลงอย่างช้า ๆ ท่าทางการรำรำเป็นแบบพื้นบ้านลำปาง

ฟ้อนผางประทีป เป็นศิลปะการฟ้อนที่มีมาแต่โบราณ เป็นการฟ้อนเพื่อบูชาองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ลีลาการฟ้อนดำเนินไปตามจังหวะของการตีกลองสะบัดชัย มือทั้งสองจะถือประทีปหรือผางผะตัก แต่เดิมใช้ผู้ชายแสดง ต่อมานายเจริญ จันทร์เพ็ญ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ดำริให้ คณะครูอาจารย์หมวดวิชานาฏศิลป์พื้นเมืองเป็นผู้ประดิษฐ์ทำรำให้ เหมาะสมกับผู้หญิงแสดง โดยได้รับความอนุเคราะห์จากนายมานพ ยาระณะ ศิลปินพื้นบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดท่าฟ้อนและให้คำแนะนำเกี่ยวกับท่ารำโดยมีนาย ปรีชา งามระเบียบอาจารย์ 2 ระดับ 7 วิชาการในตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่(ฝ่ายกิจกรรม) เป็นผู้ควบคุมการประดิษฐ์ท่ารำ การแต่งกายและทำนองเพลง

ลักษณะ การแต่งกายแต่งแบบชาวไทลื้อ สวมเสื้อป้ายทับข้าง เรียกว่า “เสื้อปัด” หรือ “เสื้อปัดข้าง” ขลิบริมด้วยผ้าหลากสีเป็นริ้ว นุ่งผ้าซิ่นเป็นริ้วลายขวาง ประดับด้วยแผ่นเงิน รัตเข็มขัดเงิน เส้นใหญ่ติดพู่แดงเงินใส่ต่างหูเงินและสวมกำไลข้อมือเงิน

สำหรับทำนองเพลงที่ใช้ ประกอบการแสดงชุดฟ้อนผางให้ชื่อว่า “เพลงฟ้อนผาง” แต่งโดยนายรักเกียรติ ปัญญาศ อาจารย์ 3 ระดับ 8 หมวติศาเครื่องสายไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่

๑. ท่าไหว้ เป็นท่าที่ให้ความหมายถึงการไหว้บูชาครู-อาจารย์ รวมถึงเป็นการขอมาทั้งครู-อาจารย์ แยกผู้มีเกียรติที่กำลังชมการแสดงอยู่ เพื่อที่จะได้แสดงอิริยาบถต่างๆตามท่าฟ้อน

๒. ท่าบิดบัวบาน เป็นท่าเสริมต่อจากการไหว้ ก่อนที่จะฟ้อนสาวไหมต่อไป

๓. ท่าพญาครุฑบิน เป็นท่าที่ตั้งวงก่อนที่จะฟ้อนสาวไหมท่าสาวไหม ช่วงยาว

๔. ท่าสาวไหมช่วงยาว เป็นท่าฟ้อนที่ให้ความหมายว่า กำลังเก็บดอกฝ้ายที่บ้านแล้วจากต้นฝ้าย เพื่อเอามาแกะเมล็ดออกแล้วนำไปตาก ซึ่งทำนี้เป็นท่าหลักในการฟ้อนสาวไหม

๕. ท่าม้วนไหมซ้าย-ขวา และท่าตากฝ้าย เป็นท่าที่ให้ความหมายว่า กำลังเก็บดอกฝ้ายไว้ในกระดัง

๖. ท่าตากฝ้าย (ปรับปรุงท่าโดย นางบัวเรียว รัตนมณีภรณ์ ๒๕๔๔)

ต่อจากนั้นลุกขึ้นเดินตามจังหวะเพลง ประกอบด้วยท่า

๗. ท่าม้วนไหมได้เข้า เป็นท่าที่ให้ความหมายว่า กำลังก้มเก็บดอกฝ้ายที่ตากแห้งแล้วใส่ภาชนะเพื่อเอาไปตีให้แตกฟู หรือฟองตัว แล้วนำมาพันเป็นแท่งเพื่อเอาใส่ในกวงแล้วปั่นเป็นเส้นฝ้าย

๘. ท่าม้วนไหมได้сок เป็นท่าที่ให้ความหมายว่า เมื่อปั่นฝ้ายเป็นเส้นแล้ว ดึงฝ้ายเป็นเส้นนั้นมาพันที่сокให้เป็นระเบียบ กันเส้นฝ้ายพันกันยุ่งเหยิง ก่อนที่จะเอาไปใส่บนกี่ทอผ้าเพื่อทอเป็นผืนผ้าต่อไป

๙. ท่าพุ่งหลอดไหม เป็นท่าที่ให้ความหมายถึง กำลังทอเป็นผืนผ้า

๑๐. ท่าสาวไหมรอบตัว เป็นท่าที่ให้ความหมายว่า กำลังสาละวนอยู่กับการเอาเส้นฝ้ายใส่บนกี่หรือจัดเส้นฝ้ายให้เข้าในฟืมขณะที่มีการทอเป็นผืนผ้า

๑๑. ท่าคลี่ปมไหม เป็นท่าที่ให้ความหมายว่า เมื่อทอเป็นผืนผ้าแล้ว ก็นำมาคลี่เพื่อเก็บปม หรือเศษฝ้ายที่ติดมากับผืนผ้าสะบัดส่วนเกินออกให้หมด

๑๒. ทำปูเป็นผืนผ้า เป็นท่าที่ให้ความหมายว่ากำลังขึ้นชมผ้า เมื่อทอเป็นผืนผ้าเสร็จแล้ว และนำมาปูกับพื้นสำรวจดูว่าเรียบร้อยดีหรือไม่

๑๓. ท่าพับผ้า เป็นท่าที่ให้ความหมายว่า เมื่อตรวจสอบดูความเรียบร้อยเสร็จแล้วก็พับเก็บไว้

ฟ้อนผางเป็นศิลปะการฟ้อนที่มีมาแต่โบราณ เป็นการฟ้อนเพื่อบูชาองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า

ลีลาการฟ้อนดำเนินไปตามจังหวะของการตีกลองสะบัดชัย มือทั้งสองจะถือประทีปหรือผางผะตัก

แต่เดิมใช้ผู้ชายแสดง ต่อมานายเจริญ จันทร์เพ็ญ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่

ดำริให้คณะครูอาจารย์หมวดวิชานาฏศิลป์พื้นเมืองเป็นผู้ประดิษฐ์ท่ารำให้เหมาะสมกับผู้หญิงแสดง

โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก

นายมานพ ยาระณะ ศิลปินพื้นบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดท่าฟ้อนและให้คำแนะนำเกี่ยวกับท่ารำ

โดย มีนายปรีชา งามระเบียบอาจารย์ ๒ ระดับ ๗

รักษาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ (ฝ่ายกิจกรรม)

เป็นผู้ควบคุมการประดิษฐ์ท่ารำ

การแต่งกายและทำนองเพลง ลักษณะการแต่งกายแต่งแบบชาวไทยลื้อ สวมเสื้อป้ายทับข้าง

เรียกว่า “เสื้อปัด” หรือ “เสื้อปัดข้าง” ขลิบริมด้วยผ้าหลากสีเป็นริ้ว นุ่งผ้าซิ่นเป็นริ้วลายขวาง

ประดับด้วยแผ่นเงิน รัตเข็มขัดเงินเส้นใหญ่ ติดพู่แดงเงิน ใส่ต่างหูเงินและสวมกำไลข้อมือเงิน

สำหรับทำนองเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงชุดฟ้อนผางให้ชื่อว่า “เพลงฟ้อนผาง”

แต่งโดย นายรักเกียรติ ปัญญายศ อาจารย์ ๓ ระดับ ๘ หมวดวิชาเครื่องสายไทยวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่

โอกาสที่ใช้แสดง

- งานมงคลต่างๆ
- งานต้อนรับแขกต่างชาติ
- งานอีเว้นต์

ชุดที่ 3

ระบำนกปู่ตีดกีนปู

ระบำนกปู่ตีดกีนปู

ระบำนกปู่ตีดกีนปู เป็นการจินตนาการท่าทางของนกอย่างง่าย ๆ ประกอบเพลงนกปู่ตีดกีนปู ซึ่งเป็นนกหากินในเวลากลางคืนชอบอยู่ใกล้แหล่งน้ำ กินปลา ปู กบ งู หนู นก และสัตว์เลื้อยคลาน

นกปู้ตี้จะบินใกล้ผิวน้ำ ใช้กรงเล็บจับเหยื่อในน้ำ แล้วนำไปกินบริเวณที่ที่มันเกาะ นกถือที่ที่พบในประเทศไทยคือหรือนกถือที่ที่พันธุ์เหนือ

ลักษณะและวิธีการแสดง แสดงเป็นกลุ่มได้ทั้งหญิงและชาย ทำท่าทางเลียนแบบท่าทางการเคลื่อนไหวของนก การขยับปีกบิน การบินร่อน และเหินไปเป็นวง

เพลงประกอบการแสดง เพลงนกปู้ตี้กินปู

การแต่งกาย แต่งกายเลียนแบบนก ใส่เสื้อ – กระโปรงสีน้ำตาล ที่ทำจากกระดาษขบป่าซึ่งประดิษฐ์ขึ้นในจังหวัดลำปาง

ท่าระบำ

ท่าที่ 1 จีบหังสัสะหัสต์ โดยการนำนิ้วหัวแม่มือจรดข้อสุดท้ายของนิ้วชี้ หักข้อนิ้วชี้ลงมา นิ้วที่เหลือกรีดดึงออกไป

ท่าที่ 2 ท่าปางลีลา เป็นท่าออก โดยมีมือซ้ายจิบแบบหังสัสะหัสต์ มือขวาแบส่งไปหลังหาง ท้องแขนขึ้น เอียงศีรษะด้านซ้าย ก้าวเท้าขวามาข้างหน้า เท้าซ้ายเปิดส้นเท้า

ท่าที่ 3 ท่าดอกบัว คิดจากการเคารพบูชากราบไหว้ มือทำเป็นรูปดอกบัว อยู่ระหว่างอกเป็นดอกบัวตูม ชูมือขึ้นแล้วค่อยๆบานปลายนิ้วออกเป็นบัวบาน

ท่าที่ 4 ท่าพระนารายณ์ แทนองค์พระนารายณ์ พระอิศวร ท่าจิบแบบหังสัสะหัสต์ ตั้งวงกลางข้างลำตัว กระดกเท้าซ้าย

ท่าที่ 5 คนตรีท่อนที่ 1

ยกมือขยับปีก ให้มือขวาสูงกว่ามือซ้าย เอียงศีรษะตามมือสูง

ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้า ไปด้านข้าง แล้วยกเท้าซ้ายไปแตะข้าง ๆ เท้าขวา

ท่าที่ 6 คนตรีท่อนที่ 2

ท่าท่าเหมือนเดิม ม้วนมือจับแล้วปล่อย 2 มีระดับเอว ด้านขวา-ซ้าย ตามจังหวะ (ท่า 4 ครั้ง)
เอียงศีรษะตามมือจับ

ท่าที่ 7 คนตรีท่อนที่ 3

ท่าท่าเหมือนเดิมเอียงศีรษะด้านขวา จับมือทั้งสองด้าน แล้วแยกออกวาดมือกางออกไปด้านข้าง
แล้วยกแขนขึ้นเล็กน้อย กดปลายมือลง เปลี่ยนมาท่าท่าเดิม ทางด้านซ้าย (ท่า 4 ครั้ง)

ท่าที่ 8 คนตรีท่อนที่ 4

ท่าเหมือนท่าที่ 6 (4 ครั้ง) คนตรีเปลี่ยนทำนองเปลี่ยนท่า จดตั้งปลายมือขึ้นกระดกมืออยู่ด้านหน้า
เป็น จังหวะ 9 ครั้ง คนตรีเปลี่ยนทำนองอีกครั้งให้กางแขนบินร่อนเป็นจังหวะไปรอบเวทีแล้ว
กลับมาที่เดิม ยืนเอียงแถวเดียว

ท่าที่ 9 นก – ปู ตี๊ด – กิน ปู ๆ

ท่าเหมือนท่าที่ 1 แต่ทำอย่างช้า ๆ ตามจังหวะเพลง 2 ครั้ง แล้วบินร่อนเข้าเวที